

PRILOG ZAVIČAJNOJ POVIJESTI ZADARSKOGA KRAJA

Ante BEVERIN – Jerolim ARMANINI, *Libar o Dugom otoku. Obilježja povijesne baštine*, Ogranak Matice hrvatske, Zadar, 2009., 437 str.

Nedavno je u izdanju Ogranka MH u Zadru iz tiska izašla knjiga pod naslovom *Libar o Dugom otoku. Obilježja povijesne baštine*. Ova knjiga je rezultat istraživanja i rada dvojice vrijednih Saljana – Ante Beverina i Jerolima Armaninija. Tiskana je zapravo u povodu 200. obljetnice Općinske uprave u Salima (1806. – 2006.). Autori su zajedničkim snagama već dosad objavili nekoliko radova i knjiga u kojima su obradili neke sastavnice iz prošlosti i sadašnjosti Dugog otoka. Međutim, krunu njihovih nastojanja i rada predstavlja upravo ova knjiga. Naime, autori su ovom prilikom prikazali obilježja prostora, zemljopisnog položaja Dugog otoka, značajnije povijesne spomenike na njemu, demografski razvoj, gospodarske grane, razvoj školstva, zdravstva i kulture, kao i neke elemente društvene infrastrukture i nadgradnje. Govoreći odnosno pišući o zemljopisnim obilježjima otoka, posebnu su pozornost posvetili njegovu prostornom položaju i veličini, prirodno-zemljopisnim obilježjima, naseljima, zaštićenim dijelovima njegove prirode, napose parku prirode Telašćica. Među značajnije spomenike otoka svrstali su arhitektonske i povijesne znamenitosti. Središnji dio knjige čini razmatranje o kretanju broja stanovnika, pri čemu je podastrt velik broj pokazatelja te naglašeno iseljavanje i stalno opadanje brojnosti žitelja.

Prilazeći razradi razvoja sveukupnog gospodarstva otoka, autori počinju s turizmom, a nastavljaju ribarstvom, poljodjelstvom, brodarstvom, a onda drugim, manje značajnim granama. Oni drže da je turizam danas postao vrlo značajnom gospodarskom djelatnošću otočana, pa ga zato stavljaju na prvo mjesto. Autori su ribarstvo, što je i razumljivo, obradili sveobuhvatno, naglašavajući tako njegovo značenje za život otočkog stanovništva u prošlosti. To se u prvom redu odnosi na ulov ribe, njenu preradu i promet njome. Time su naglasili dugu ribarsku tradiciju i veliko značenje te grane u privredi, iskazanoj i u tvornici “Mardešić” u Salima kroz konzerviranje i soljenje. Pored ribarstva autori ističu poljodjelstvo u svim naseljima otoka. Prema obradivim površinama najviše je bilo zastupljeno vinogradarstvo. Ponekad se proizvodilo i viškove vina, koji su onda nuđeni tržištu. Stoga su u drugoj polovini 19. stoljeća krševite površine krčene u svrhu sadnje vinove loze. Na žalost, bolest loze priječila je jači i značajniji razvitak otočkog vinogradarstva. Uzgoj maslina poznat je od davnine, napose na jugoistočnom dijelu otoka. U međurač je na otoku bivalo oko 60.000 stabala te vočke, ali je urod uvelike oscilirao. Na plodnim oazama tla uzgajalo se također žitarice, leću i povrće. Najviše se zasijavao ječam, pšenica i bob. Začudo, i stočarstvo je na otoku uvijek bilo prilično razvijeno, u prvom redu stoka sitna zuba. Štoviše, bilo je razdoblja kada je tamošnji živalj veću pozornost pridavao stočarstvu nego vinogradarstvu. Autori donose i nešto podataka o poljodjelstvu otoka u novije doba sve do 1990. godine, što daje vjerodostojnost njihovu kazivanju.

Naravno, kroz prošlost je otočko stanovništvo brodarilo manjim plovilima, najviše gajetama, ali samo za vlastite potrebe. U tome je prednjačilo naselje Sali (Zaglav). Nešto veću braceru je 1820. godine posjedovala obitelj Petricioli kojom je, čini se, jedina obavljala malu obalnu plovidbu. Tek od sredine 19. stoljeća u Brbinju djeluje mali škver za gradnju i popravak manjih drvenih brodova. Godine 1906. obitelj Mihić u Salima uspostavila je sličan pogon.

Na otoku je tijekom stoljeća eksploatiran kamen u kamenolomu kod Savra. On je korišten sve do Prvog svjetskog rata. Dapače, u uvali Brbinja nekad je bila solana u kojoj se pravila sol, koja je u srednjem vijeku donosila prilične prihode zadarskom samostanu sv. Krševana. U uvali Solina također je bila solana, kao i u uvali Velog Rata i u Telašćici. Sve su napuštene već početkom 16. stoljeća. Prerađivačka djelatnost oduvijek je postojala, ali u skromnom obimu. U novije je doba ona doživljavala stanovit porast. Na otoku je bivalo uslužnih obrtnika mnogih struka i kućne radinosti.

Naravno, slika življenja otočana ne bi bila potpuna bez sagledavanja nekih elemenata društvene nadgradnje. To se prvenstveno odnosi na razvoj i stanje školstva. Naime, tek od sredine 19. stoljeća se na otoku uspostavlja organizirano školstvo, kada su otvorene pučke škole: u Salima 1840. a potom i drugdje. Taj prikaz seže sve do naših dana. Od kraja 19. stoljeća i kulturni je život otočkog stanovništva donekle intenziviran. Sve do Prvog svjetskog rata na otoku je primjenjivana pučka medicina koju su tvorili "narodni likari". Prvi općinski liječnik je u Salima počeo djelovati 1928. godine, a poslije su u drugim naseljima uspostavljene zdravstvene stanice. Ubrzo su na otoku znatno poboljšane higijenske prilike, što je uvelike utjecalo na zdravlje otočana.

Dakle, autori su se zdušno potrudili obraditi i prikazati svoj otok sveobuhvatno, potkrijepivši vlastite riječi mnogim podacima i saznanjima, pozivajući se na mnoga arhivska vrela i dosadašnju literaturu o otoku. Ovim radom oni su uspjeli uvelike osvijetliti življenje otočkog stanovništva od pamtivijeka do danas. Knjiga je korisna i nezaobilazna u daljnjem istraživanju razvoja Dugog otoka. Ako se zanemare metodološki propusti, ovo djelo bi moglo biti uzorkom za obradu i prikazivanje zavičajne povijesti sjeverne Dalmacije. Stoga ga usrdno preporučujemo stručnoj i široj čitateljskoj publici.

Dr. sc. Šime P e r i ċ i ć